

ศิลปกรรมชุมชนของกลุ่มทำมิดจังหวัดอุทัยธานี

รัชช พะยิม¹

ศิลปกรรมชุมชนของกลุ่มทำมิด จังหวัดอุทัยธานี แสดงถึงความเป็นตัวตนในการถ่ายทอดผลงานการสร้างสรรคัลหะกรรมการประดิษฐ์เหล็ก ที่มีคุณค่าทางด้านสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ของชุมชนการประกอบอาชีพของกลุ่มชาวบ้านช่างศิลป์ผู้ใช้งานซึ่งการทำมิดของจังหวัดอุทัยธานี แสดงถึงภูมิปัญญาที่ได้รับการพัฒนาซึ่งจิตร² ได้กล่าวว่า การประดิษฐ์โลหะกรรมนั้น ย่อมเกิดมาแต่ภูมิปัญญาที่ได้สั่งสมบ่มเพาะสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตงานโลหะกรรมได้รับใช้ชีวิตคตินิยมความเชื่อนบนธรรมนิยมประเพณีก่อให้เกิดความผูกพันระหว่างชีวิตและศิลปกรรมการทำมิด

จังหวัดอุทัยธานีจัดได้ว่ามีผลิตภัณฑ์เด่นในด้าน “ผลิตภัณฑ์เหล็กกล้า” เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อชุมชนเนื่องจากสามารถสร้างรายได้ในการเลี้ยงชีพต่อกลุ่มชุมชนเกิดความสัมพันธ์ขึ้นโดยกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทางด้านศิลปกรรมการทำมิดทั้งภายในและภายนอกจังหวัดความรู้ด้านศิลปกรรมการทำมิดสามารถพัฒนาเพื่อนำไปสู่การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ต่อกลุ่มผู้มีความสนใจได้และที่สำคัญสามารถเป็นกรณีตัวอย่างในด้านคุณลักษณะที่มีความเป็นเลิศในด้านการทำมิด (Best Practice) สามารถถ่ายทอดวิธีการให้กลุ่มทำมิดที่มีความสนใจต้องการพัฒนา (Need for Development) โดยวิธีการชุมชนปฏิบัติการเรียนรู้ด้านศิลปกรรม (Community of Art Practice) หรือ (CoAP) ตามแนวคิดของจิรวัด³ คือการเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดจากกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกันอาชีพเดียวกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันอย่างไม่เป็นทางการ เนื่องจากกลุ่มทำมิดของจังหวัดอุทัยธานีมีความเป็นลักษณะเฉพาะในด้านการสืบทอดทักษะจากบรรพบุรุษในอดีตคือ “กลุ่มอี่เต็ง” การทำปิ่นเดือนในอดีต แต่ปัจจุบันพัฒนาเป็นการทำมิด และกลุ่ม

ทำมิดในลักษณะที่มีความแตกต่างทางการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเช่น กลุ่มทำมิดที่มีกระบวนการแบบโบราณ หรือกระบวนการแบบพื้นบ้าน

การศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์การทำมิดของแต่ละกลุ่มของจังหวัดอุทัยธานี เพื่อทราบถึงความแตกต่างที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะเพื่อบ่งบอกถึงขีดความสามารถการเลือกใช้วัสดุผลิตภัณฑ์เด่นของกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในคุณลักษณะเด่นในกลุ่มอาชีพเดียวกัน และนำไปสู่การเกิดจัดการความรู้ด้านศิลปกรรมการทำมิด ซึ่งแนวคิดของมกร⁴ ได้กล่าวว่า “ภาวะปัจจุบันมีการแข่งขันที่นับวันจะสูงขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การบริหารจัดการที่ดีคือ การบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management) หรือ (KM)” วิธีการเพิ่มมูลค่าให้กับผลงานด้านศิลปกรรมชุมชน นั้นสามารถนำฐานความรู้ภูมิปัญญาด้านการทำมิดมาพัฒนาต่อยอดเพื่อขับเคลื่อนในการปรับตัวตามความต้องการสังคม โดยการพัฒนาตามแนวคิดชุมชนปฏิบัติการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศิลปกรรม (Community of Art Practice) หรือ (CoAP)

สำหรับกลุ่มที่มีความเป็นเลิศ ในด้านการทำมิดของจังหวัดอุทัยธานี(Best Practice) ด้านการใช้วัสดุจากเหล็กกล้าและเขาสัตว์ซึ่งพัฒนาทักษะจากวิธีการทำปิ่นเดือน “กลุ่มอี่เต็ง” สู่การทำมิด จากบรรพบุรุษ ประกอบด้วย กลุ่มทำมิดช่างทิน ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอมะเอนก จังหวัดอุทัยธานี จากการศึกษาพบว่ามิชชั่นซึ่งถึงกลุ่มทำมิดช่างทิน สร้างสรรค์ผลงานประกอบด้วย มิดใช้งาน มิดสวยงาม มิดพับและหัวเข็มขัด เป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนทั้งภายในและภายนอกพื้นที่และผ่านเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับ 5 ดาวและกลุ่มทำมิดเพื่อใช้งานทั่วไป (Need for Development) โดยมีการสืบทอดทักษะวิธีการทำมิดแบบโบราณ เพื่อมุ่งเน้นการนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

¹ อาจารย์ประจำภาควิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีการเกษตรและเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

² จิตร ศรีสุวาทานนท์ และคณะ, 2547 หน้า 11

³ จิรวัด พริะสันต์, 2552 หน้า 10

⁴ มกร เขาวนวันชัย, 2551 หน้า 39

ได้แก่ กลุ่มทำมิดโบราณช่างหล่อ ตำบลน้ำรอบ อำเภอ
ลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

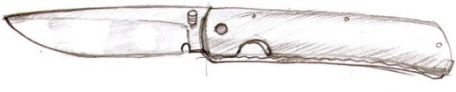
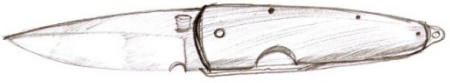
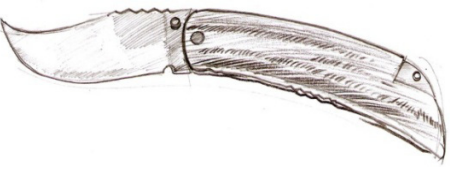
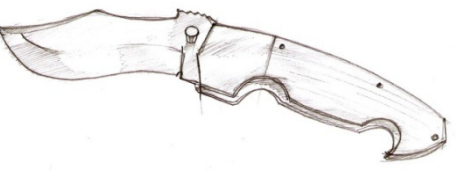
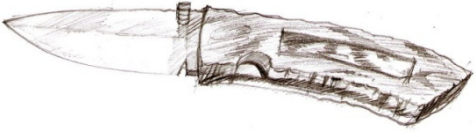
ในการลงปฏิบัติการในพื้นที่ของกลุ่มทำมิดกลุ่มทำมิด
ช่างหินตำบลหนองไผ่แบนอำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี
ซึ่งในอดีตการสร้างสรรคผลงานศิลปหัตถกรรมการทำมิด
มีประวัติความเป็นมากว่า 60 ปี กล่าวคือกลุ่มผู้สืบทอด
องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการทำมิด ซึ่งถูกพัฒนาต่อยอดมาจาก
การทำปิ่นเถื่อนโดยช่างผู้มีทักษะฝีมือดีของชาวจังหวัด
อุทัยธานีในอดีตได้ทำปิ่นเถื่อน ซึ่งเป็นที่รู้จักกันคือ “กลุ่มอีเต็ง”
มีชื่อเสียงในด้านการทำปิ่นเถื่อนและเป็นที่ยอมรับในอดีต
แต่ต่อมาการทำปิ่นเถื่อนนั้นจัดเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมายจึง
ทำให้หน่วยงานรัฐบาลได้ปราบปรามการทำปิ่นเถื่อน
ด้วยเหตุดังกล่าวจึงทำให้ผู้มีทักษะการตีเหล็กเพื่อผลิตปิ่น
จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมของ
ตนเอง นำไปสู่การทำมิดสวยงามในปัจจุบัน ดังเช่น กลุ่ม
“ทำมิดช่างหิน” หรือเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2528 โดยนาย
เศรษฐา แดงไทย หรือ “ช่างหิน” ในอดีตนั้นช่างหินได้เป็น
ส่วนหนึ่งของช่างทำปิ่นเถื่อน ในหมู่บ้านหนองอีเต็ง
หมู่บ้านที่มีชื่อเสียงมากในเรื่องของการทำปิ่นเถื่อนขายจน
ถึงปี พ.ศ. 2525 รัฐบาลออกกวาดล้างให้ชาวบ้านหยุดทำ
ปิ่นเถื่อนเนื่องจากเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมายชาวบ้านหนองอีเต็ง
ทุกคนจึงต้องหันไปประกอบอาชีพอื่นส่วนมากก็ไป
ประกอบอาชีพทางด้านการเกษตร เพราะพื้นที่ติดกับแม่น้ำ
สะแกกรังแต่ด้วยความที่ช่างหินมีความผูกพันกับอาชีพทำ
ปิ่นมาตั้งแต่จำความได้จึงไม่สามารถเลิกอาชีพช่างได้จึงคิด

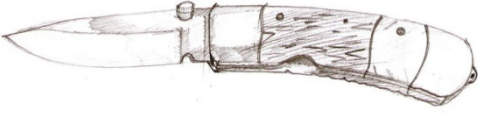
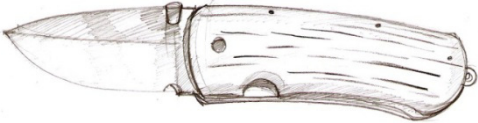
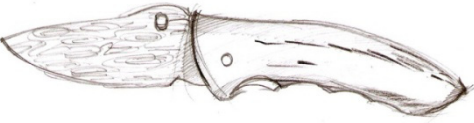
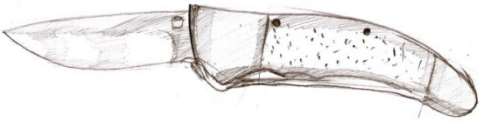
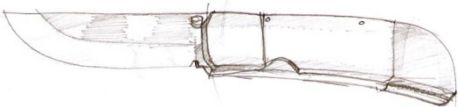
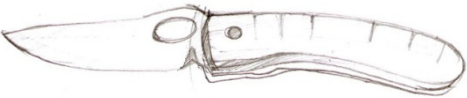
ทำเครื่องมือการเกษตรขายให้กับชาวบ้าน ด้วยความเป็นคน
ชอบคิดค้นดัดแปลง จึงทดลองทำมิดฟันไม้ขาย โดยลูกค้า
คนแรกคืออดีตลูกค้าเก่าแก่ที่เคยซื้อปิ่น ดังนั้นจึงทำให้ช่างหิน
ผลิตมิดใช้งานออกมาจำนวนมากและมีกระแสบรรลุจาก
คนซื้อมากขึ้น จึงกลับมาชักชวนเพื่อนที่เคยทำปิ่นด้วยกัน
กลับมาทำมิดเพื่อให้ทันกับความต้องการของตลาด

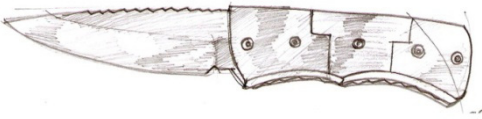
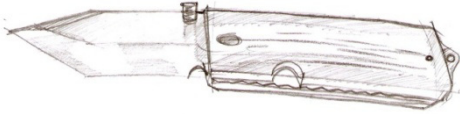
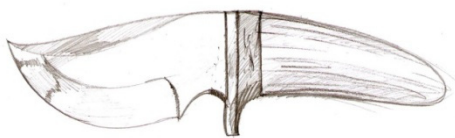
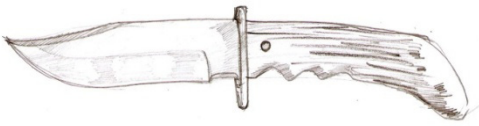
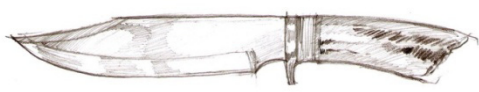
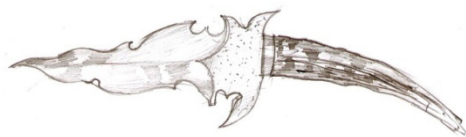
ช่างหินคือช่างคนแรกในจังหวัดอุทัยธานีที่ริเริ่มบุกเบิก
วงการช่างมิดของเมืองอุทัยธานี ต่อมาอดีตท่านผู้ว่าราชการ
จังหวัดอุทัยธานี ท่านขวัญชัย วสุวงศ์ ได้เห็นความเป็น
เอกลักษณ์ของช่างหินจึงผลักดันให้เข้าเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์
ชุมชน และออกแบบแบรนด์สินค้าโดยใช้คำว่า หินเป็น
เครื่องหมายรับรองคุณภาพสินค้าช่างหินได้มีโอกาสผลิตผล
งานมากมายให้กับอาจารย์ ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ โดยที่
อาจารย์ถวัลย์ จะเป็นผู้ออกแบบชิ้นงานและช่างหินเป็นผู้
ผลิตผลงาน จากรูปแบบที่มีความเป็นศิลปะและต่างจากมิด
ทั่วไป จึงทำให้สินค้าของช่างหินมีความแปลกพิสดาร หรือ
เป็นมิดเล่มเดียวในโลก และสิ่งที่ถือว่าที่สุดของคนตีมิดคือ
วันที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรง
เยี่ยมชมกิจกรรมในสถานประกอบการของกลุ่มช่างหิน
เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2547 พร้อมกับมอบเหรียญกษาปณ์
ไว้เป็นที่ระลึกให้กับช่างหิน

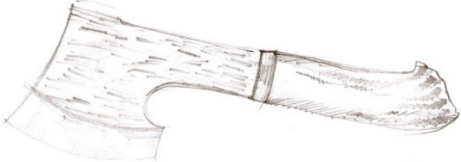
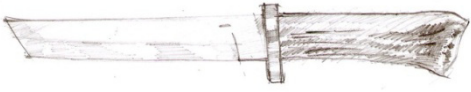
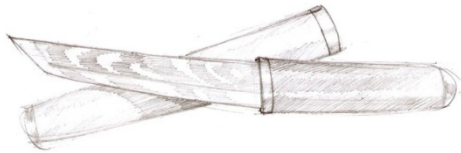
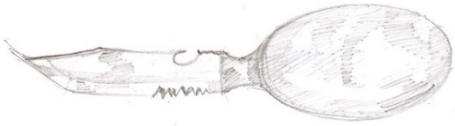
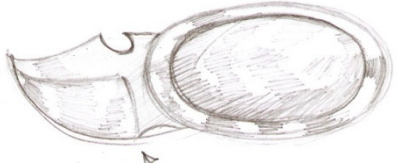
ลักษณะศิลปกรรมของกลุ่มทำมิดของช่างหิน จังหวัด
อุทัยธานี ประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ที่มิดสวยงาม มีดพับ เครื่อง
ประดับ สามารถแบ่งเป็นประเภทดังตารางที่แสดง ดังนี้

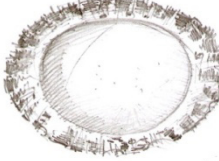
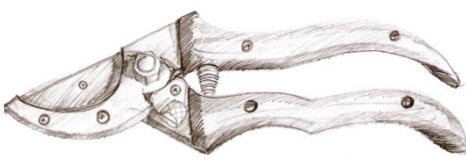
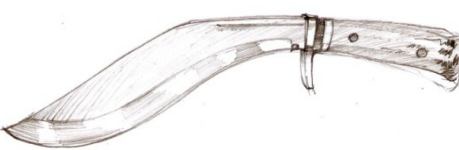
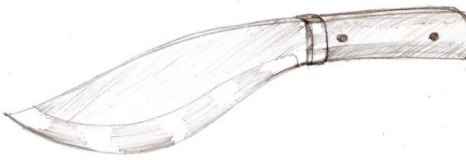
ตารางที่ 1 รูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มทำมีด ข่างทิน

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดพับทรงใบหยดน้ำผสมทรงหางปลาหลด รูปแบบผสมผสาน	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงใบหยดน้ำ (Drop point) พิมพ่นิยม	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงใบหยดน้ำ (Grip point) พิมพ่นิยม	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงใบหยดน้ำ (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงหางปลาหลด	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงอิมเมอร์สันใหญ่	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์ ตกปลา ลอยหยักใช้ตัดเชือก
	มีดพับใบมีดทรงมีดเหน็บโบราณผสมทรงทรงอิมเมอร์สัน	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรง (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงรูปนก ใบมีดทรงหางปลาหลด	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดพับ (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับพวงกุญแจจิ๋ว (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงใบหยดน้ำ (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรง (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรง (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับ (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงใบวี	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรง (Drop point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงหางปลาหลด รูเปิดใบมีด	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดพับคาลัมบิก ใบมีดทรงปากนก ออกแบบโดยร้านมีดช่างทิน	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์ การตัดเชือก การต่อสู้ป้องกันตัว โดยสวมนิ้วในรู ขณะต่อสู้
	มีดพับทรง (Grip point)	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดพับทรงแทน โดคิลปะมีดขามูไร ญี่ปุ่น	พกติดตัว การใช้งานเอนกประสงค์
	มีดไขว้ใบดาบ ทรงใบวีสัน รูปแบบผสมผสาน ทรงมีดเค็ม และออกแบบเพิ่มเติม	ตั้งโชว์
	มีดใบดาบทรงใบวี รูปแบบทรงมีดเค็ม	ใช้งานตัด หั่น ขูดดิน แหวง เจียน ต่อสู้ ป้องกันตัว เดินป่า จัดเป็นมีดที่มีรูปทรงมีความเหมาะสมต่อการใช้งาน
	มีดใบดาบทรงใบวี รูปแบบทรงมีดเค็ม	ใช้งานตัด หั่น ขูดดิน แหวง เจียน ต่อสู้ ป้องกันตัว เดินป่า จัดเป็นมีดที่มีรูปทรงมีความเหมาะสมต่อการใช้งาน
	มีดใบดาบทรงใบวี รูปแบบทรงมีดเค็ม	ใช้งานตัด หั่น ขูดดิน แหวง เจียน ต่อสู้ ป้องกันตัว เดินป่า จัดเป็นมีดที่มีรูปทรงมีความเหมาะสมต่อการใช้งาน
	มีดใบดาบทรงใบวี เดินป่า รูปแบบผสมผสาน ทรงมีดเค็ม และออกแบบเพิ่มเติม	เหมาะต่อการไขว้มากกว่าใช้งานตัด หั่น ขูดดิน แหวง เจียน ต่อสู้ป้องกันตัว และเดินป่า
	กริชไขว้ ออกแบบโดย ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม)	ตั้งโชว์

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดโซว์ทรงหัวพญานาคออกแบบโดย ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ	ตั้งโซว์
	มีดโซว์ทรงนกเงือก ออกแบบโดย ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม)	ตั้งโซว์
	ขวานโซว์	ตั้งโซว์
	มีดใบดาบหางปลาหลดผสมผสานกับทรงโบว์ มีดสารพัดประโยชน์	ตั้งโซว์และเหมาะต่อการใช้งาน เช่น ตัด หั่น ขูดดิน แหวง เจียน ต่อสู้ป้องกันตัว และเดินป่า
	มีดขามูไร ทรงแทนโตศิลปะมีดขามูไร ญี่ปุ่น	เพื่อป้องกันตัว แหวง เจียนและโซว์
	มีดขามูไร ทรงแทนโตศิลปะมีดขามูไร ญี่ปุ่น	มีดพกเพื่อป้องกันตัว
	มีดหัวเข็มขัดชนิดมีดเสียบ ออกแบบผสมผสานกับ ทรงแทนโตศิลปะมีดขามูไรญี่ปุ่น	เครื่องประดับ พร้อมป้องกันตัวใช้งาน เอนกประสงค์และเปิดฝาชุด พินหยัก ใช้ตัดเชือก
	มีดหัวเข็มขัดทรงรูปไข่ชนิดหมุนมีใบมีดพับซ่อนอยู่ มีดทรงโบว์ ออกแบบโดยกลุ่มช่างพื้น	เครื่องประดับ พร้อมป้องกันตัวใช้งาน เอนกประสงค์และเปิดฝาชุด
	มีดหัวเข็มขัดทรงรูปไข่ ผสมผสานกับทรงโบว์ชนิดหมุนมีใบมีดพับซ่อนอยู่	เครื่องประดับ พร้อมป้องกันตัวใช้งาน เอนกประสงค์และเปิดฝาชุด

รูปแบบผลิตภัณฑ์	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดหัวเข็มขัดทรงกลมผสมผสานกับทรงใบวี ชนิดหมุนมีใบมีดพับซ่อนอยู่	เครื่องประดับ พร้อมป้องกันตัวใช้งาน เอนกประสงค์และเปิดฝาขวด
	หัวเข็มขัด ไม่มีใบมีด ออกแบบโดยกลุ่มช่างหิน	เครื่องประดับ
	หัวเข็มขัด ไม่มีใบมีด ออกแบบโดยกลุ่มช่างหิน	เครื่องประดับ
	หัวเข็มขัด ไม่มีใบมีด ออกแบบโดยกลุ่มช่างหิน	เครื่องประดับ
	หัวเข็มขัด ไม่มีใบมีด ออกแบบโดยกลุ่มช่างหิน	เครื่องประดับ
	กล้องส่องพระเครื่อง ออกแบบโดยกลุ่มช่างหิน	โชว์ ส่องพระ และเครื่องประดับ
	กรรไกรตัดกิ่ง ออกแบบโดยกลุ่มช่างหิน	ตัดแต่งกิ่งไม้
	มีดคูรี (กูร่า) ออกแบบตามลักษณะของรูปแบบทรงมีดเดิม	เหมาะสำหรับการใช้งาน การฟัน เถียน แทะ และการต่อสู้
	มีดเหน็บ (อีเหน็บ) มีดพื้นบ้านไทย	เป็นที่นิยม เนื่องจากมีเหมาะสำหรับการใช้งาน การฟัน เถียน แทะ ตัด หั่น ตัดกิ่งไม้ พกติดตัวและการต่อสู้

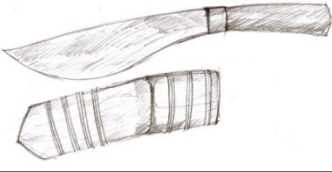
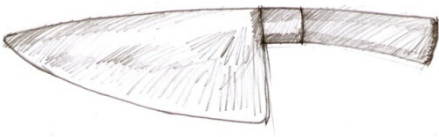
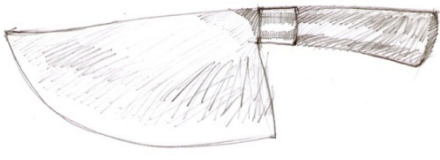
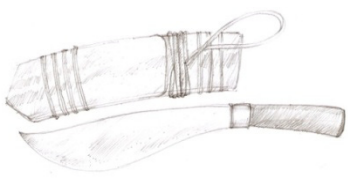
สรุปตารางที่ 1 รูปแบบผลิตภัณฑ์มีดกลุ่มทำมีดช่างหิน
ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอมือง จังหวัดอุทัยธานี ในด้านการ
เลือกใช้วัสดุโดยทั่วไปประกอบด้วยเหล็กกล้ามีคุณสมบัติ
สามารถแบ่งประเภทได้ดังนี้ประเภทเหล็ก (420) คุณสมบัติ
ใช้ทำส่วนประกอบชิ้นงานที่ต้องการความแข็งแรงสูงส่วน
ประกอบของเครื่องจักรไอน้ำเครื่องมือทางการแพทย์
ประเภทเหล็ก (440C) คุณสมบัติทำแม่พิมพ์ปั๊ม อัดกระป๋อง
มีดตัดเครื่องมือแพทย์ต่างๆที่มีความคมสูงทนสนิมได้ดีมาก
ประเภทเหล็ก (D2) คุณสมบัติ ทำแม่พิมพ์ปั๊ม พิมพ์ขึ้นรูป
ตัดโลหะงานเย็นกรรไกรตัดเหล็กมีดรูดมีดกัดมีดงานไม้
ประเภทเหล็ก(D6) คุณสมบัติทำแม่พิมพ์สำหรับงานตัด
แผ่นเหล็ก มีดตัดกระดาษพลาสติกมีดใช้งานและประเภท
เหล็กด้ามสากคุณสมบัติใช้งานได้หลากหลาย มีความ
แข็งแรง ความคมมากและสามารถทำลายบนเนื้อเหล็กเพื่อ
ความสวยงามได้วัสดุที่ใช้ทำส่วนประกอบของด้ามฝัก
ประกอบด้วยงาช้างเขาสัตว์และไม้เนื้อแข็งรูปแบบ
ผลิตภัณฑ์ของช่างหินแบ่งเป็นประเภท ประกอบด้วย
มีดสวยงาม มีดพับ มีดใช้งาน หัวเข็มขัดกรรไกรตัดกิ่ง
ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์มีดช่างหินมีความละเอียด
ประณีตสวยงาม กระบวนการผลิตต้องใช้ทักษะและความ
อดทนในการออกแบบวาดลายการใช้งานของช่างฝีมือที่มี
เอกลักษณ์เฉพาะและมีขึ้นเดียวในโลกโดยเฉพาะมีดทรง
นกเงือกออกแบบโดยวลัยดัชนีศิลป์แห่งชาติสาขา
ทัศนศิลป์(จิตรกรรม)มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม
ทำมีดช่างหิน

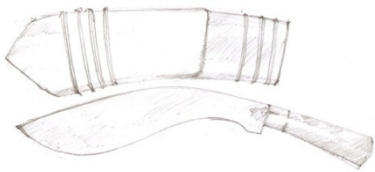
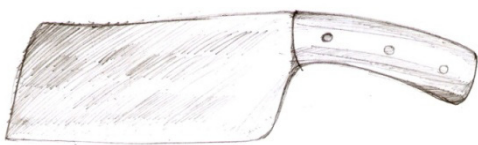
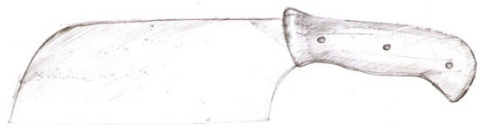
กลุ่มทำมีดโบราณช่างชลอ

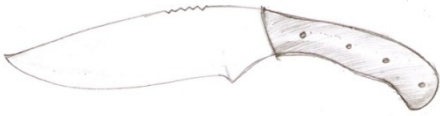
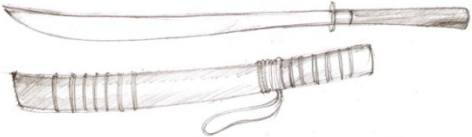
กลุ่มทำมีดโบราณช่างชลอ รอดจันทร์ ตำบลน้ำรอบ
อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี มีทักษะความรู้ความสามารถ
ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบิดาซึ่งได้ประกอบอาชีพช่างเหล็ก
มาตั้งแต่ พ.ศ.2502 ซึ่งอยู่ในช่วงอายุประมาณ 17 ปี และต่อมาได้
รวมกลุ่มเพื่อทำมีดโบราณอย่างจริงจังในช่วงปี พ.ศ.2548 โดย
ช่างชลอ รอดจันทร์ เป็นหัวหน้ากลุ่มและพัฒนาผลงานจนเป็น
ที่ยอมรับถึงปัจจุบันโดยใช้ชื่อกลุ่มทำมีดโบราณจากเหล็กกล้า
มาถึงปัจจุบันรูปแบบการทำมีดโดยทั่วไปจะเป็นลักษณะเพื่อ
การใช้งานด้านการประกอบอาชีพต่อกลุ่มคนในชุมชนลักษณะเด่น
ในขั้นตอนการตีมีดแบบโบราณของช่างชลอคือการขึ้นรูป
มีดจะเริ่มจากการนำรูปแบบของมีดตามลักษณะต่าง ๆ ตาม
ความต้องการมาวางทาบเพื่อเขียนตามแบบลงบนแผ่นเหล็กเช่น
เหล็กพานไถเหล็กแหนบรยนต์จากนั้นจะตัดเหล็กตาม
รูปแบบด้วยเลื่อยไฟฟ้าส่วนหรือความร้อนและนำมาแต่งใบมีด
ตามลักษณะเฉพาะของมีดเพื่อลำเรียงคือการแต่งทำคมโดยวิธี
การเผาไฟจนเหล็กแดงเกิดความอ่อนตัว จึงตีด้วยค้อนขึ้นมาดี
เพื่อให้ได้รูปทรงที่ต้องการจากนั้นจะขัดแต่งทำคมการแต่งทำ
คมจะใช้วิธีการเจียขัดทำคมและการชุบมีดเพื่อความแข็งแรงของ
ตัวเหล็กเพื่อพร้อมใช้งาน และขั้นตอนสุดท้ายคือการเข้าด้ามมีด
การตกแต่งและการเลือกใช้วัสดุจากเหล็กที่เหลือทิ้งในชุมชน
เช่น เหล็กพานไถเหล็กแหนบซึ่งจัดได้ว่าเป็นการใช้
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า

ลักษณะศิลปกรรมของกลุ่มทำมีดโบราณช่างชลอ
รอดจันทร์ ตำบลน้ำรอบ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี
ประกอบด้วยผลิตภัณฑ์มีดเพื่อการใช้งานเป็นส่วนใหญ่แบ่งเป็น
ประเภทดังตารางที่แสดง ดังนี้

ตารางที่ 2 รูปแบบผลิตภัณฑ์กลุ่มทำมีดโบราณช่างชลอ

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดโต้ (อีโต้) มีดพื้นบ้านไทย รูปทรงดั้งเดิม	ใช้ในครัวเรือน เหมาะต่อการฟันไม้ กิ่งไม้ สับ
	มีดเหน็บ (อีเหน็บ) มีดพื้นบ้านไทย รูปทรงดั้งเดิม	ใช้งานทั่วไป ถาก ถาง ฟัน แหว่ง สับ หั่น และเหมาะสำหรับการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธ จัดเป็นมีดเอนกประสงค์
	มีดเหน็บ (อีเหน็บ) มีดพื้นบ้านไทย รูปทรงดั้งเดิม	ใช้งานทั่วไป ถาก ถาง ฟัน แหว่ง สับ หั่น และเหมาะสำหรับการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธ จัดเป็นมีดเอนกประสงค์
	มีดเหน็บ (อีเหน็บ) พร้อมฝัก มีดพื้นบ้านไทย รูปทรงดั้งเดิม	ใช้งานทั่วไป ถาก ถาง ฟัน แหว่ง สับ หั่น และเหมาะสำหรับการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธ จัดเป็นมีดเอนกประสงค์
	มีดจักตอก (มีดตอก)	ใช้จักตอกในการจักสาน หลาวไม้ไผ่ ค้ำยาวสำหรับหนีบในชอกแขนเพื่อบังคับคมมีดในขณะที่จักตอก
	บั้งตอ	เหมาะต่อการใช้งาน หั่น สับ แลเนื้อเถื่อนเนื้อ
	บั้งตอ	เหมาะต่อการใช้งาน หั่น สับ แลเนื้อเถื่อนเนื้อ
	มีดเหน็บปาดตาล (อีเหน็บ) พร้อมฝัก มีดพื้นบ้านไทยรูปทรงดั้งเดิม	ใช้งานทั่วไป ถาก ถาง ฟัน แหว่ง สับ หั่น และเหมาะสำหรับการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธ จัดเป็นมีดเอนกประสงค์
	มีดคัดแปลง ทรงมีดเหน็บ ผสม ทรงมีด กูกริ (กูร่า) พร้อมฝัก	ใช้งานทั่วไป ถาก ถาง ฟัน แหว่ง สับ หั่น และเหมาะสำหรับการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธ จัดเป็นมีดเอนกประสงค์

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดคูกรี (กูรข่า) ออกแบบตามลักษณะของรูปแบบทรงมีดเดิม	เหมาะสำหรับการใช้งาน การฟัน เถียนแท่ง การต่อสู้และพกติดตัว
	ขวาน	เหมาะสำหรับการฟันกิ่งไม้ ตัดไม้
	มีดโต้ (แก้วหน้าม้า) ทรงดัดแปลง โดยเพิ่มความยาว	เหมาะสำหรับการฟัน ตัด สับ กิ่งไม้ ตัดไม้
	ปังตอ	สับ ตัด มีดใช้งานในครัว
	ปังตอ	สับ ตัด มีดใช้งานในครัว
	ปังตอ ทรงดัดแปลง	สับ ตัด เถียน มีดใช้งานในครัว
	มีดโต้ (แก้วหน้าม้า) ทรงดัดแปลง โดยเพิ่มความยาว	เหมาะสำหรับการฟัน ตัด สับ กิ่งไม้ ตัดไม้
	มีดดัดแปลงทรงหัวปลาหลด (มีดแคมป์)	เหมาะสำหรับการ ฟัน ตัด สับ
	มีดดัดแปลงทรงหัวปลาหลด (มีดแคมป์)	เหมาะสำหรับการ ฟัน ตัด สับ
	มีดโต้ ทรงดัดแปลง	เหมาะสำหรับการ ฟัน ตัด สับ

รูปแบบผลิตภัณฑ์มีด	ลักษณะทั่วไป	ประโยชน์
	มีดทรงคัตแปลง (กรีกู้ง)	ใช้งานทั่วไป ฉาก ฉาง ฟัน แทง สับ หั่น เนื้อ
	มีดเห็บ มีดทรงคัตแปลงเพิ่มความยาว	ใช้งานทั่วไป ฉาก ฉาง ฟัน แทง สับ หั่นและเหมาะต่อการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธในการต่อสู้
	มีดทรงคัตแปลง	ใช้งานทั่วไป ฟัน แทง สับ หั่น เนื้อ
	มีดทรงคัตแปลง	เหมาะต่อการใช้งาน หั่น เนื้อ
	มีดทรงคัตแปลง	เหมาะต่อการใช้งาน แทง หั่น เนื้อ
	มีดดาบ (ดาบ) ดาบไทยทรงภาคกลาง พร้อมฝัก	ในอดีตใช้ในการต่อสู้ ป้องกันตัว เหมาะต่อการฟัน แทง ใช้เป็นอาวุธประจำกาย

สรุปตารางที่ 2 รูปแบบผลิตภัณฑ์มีดกลุ่มทำมีดโบราณ ช่างหล่อ รอดจันทร์ ตำบลน้ำรอบ อำเภอลานสัก จังหวัด อุทัยธานี ในด้านการเลือกใช้วัสดุโดยทั่วไปประกอบด้วย เหล็กเหน็บรยนต์และเหล็กพานไถที่สามารถหาซื้อได้ใน พื้นที่ชุมชน และนำมาขึ้นรูปด้วยความร้อนเพื่อจัดแต่ง รูปทรงได้ตามต้องการโดยมีความหนาของเนื้อเหล็ก โดย ประมาณ 3 – 8 มิลลิเมตร มีความแข็งแรงเหมาะต่อการใช้งาน วัสดุที่ใช้ทำส่วนประกอบของด้ามฝัก แห่ม ประกอบด้วย ไม้เนื้อแข็ง หวาย เป็นส่วนใหญ่ รูปแบบผลิตภัณฑ์ของ ช่างหล่อ แบ่งเป็นประเภทประกอบด้วย มีดเหน็บโบราณ มีดเหน็บใช้งาน มีดดาบ มีดจ๊กตอก มีดโต้ มีดแล่นเนื้อ มีดพก หรือกล่าวโดยสรุปคือ มีดที่มุ่งเน้นการใช้งานทั่วไปเป็น ส่วนมาก ลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์มีดช่างหล่อ เป็นเหล็ก เหน็บ เหล็กพานไถ ที่มีความแข็งแรง ทนทาน เหมาะต่อ การใช้งานทั่วไป วัสดุด้ามประกอบด้วย ไม้เนื้อแข็งหรือเขาสัตว์

ฝักมีดประกอบด้วยไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่และไม้เนื้อแข็ง ชนิดต่าง ๆ เช่น ไม้ปุมมะค่า ไม้ชิงชัน คุณสมบัติการใช้งาน สามารถแบ่งได้ตามประเภทของผลิตภัณฑ์ดังนี้ มีดใช้งาน ทั่วไป ใช้สำหรับพกติดตัว เพื่อป้องกันตัวใช้งานด้าน การเกษตรการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันทั่วไป มีดเหน็บโบราณไทย มีดดาบเหมาะสำหรับการใช้งานทั่วไป ตัดไม้ กระดาษ อื่น ๆ และการต่อสู้ การตั้งโจร มีดสวยงาม เหมาะต่อการตั้งโชว์และเป็นของฝากที่ระลึก

กล่าวโดยสรุปจะพบว่าการศึกษาศิลปกรรมชุมชนของ กลุ่มทำมีด จังหวัดอุทัยธานี โดยการมุ่งเน้นที่รูปแบบ ผลิตภัณฑ์มีดของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดอุทัยธานี จำนวน 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่มีความเป็นเลิศในด้านการทำมีด ของจังหวัดอุทัยธานี (Best Practice) ด้านการใช้วัสดุจาก เหล็กกล้าและเขาสัตว์ ได้แก่กลุ่มทำมีดช่างทิน ตำบล หนองไผ่แบน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี เนื่องจากมี

ข้อบ่งชี้ถึงการสร้างสรรค์ผลงาน ประกอบด้วย มีคิใช้งาน มีค
สวยงาม มีคพับและหัวเข็มขัด เป็นที่ยอมรับของกลุ่มคนทั้ง
ภายในและภายนอกพื้นที่และผ่านเกณฑ์มาตรฐาน
ผลิตภัณฑ์ชุมชนในระดับ 5 ดาว และกลุ่มทำมีคเพื่อใช้งาน
ทั่วไปจัดเป็นกลุ่ม (Need for Development) โดยมีการ
สืบทอดทักษะวิธีการทำมีคแบบโบราณ เพื่อมุ่งเน้นการนำ
ไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ กลุ่มทำมีคโบราณ
ช่างชลอ ตำบลน้ำรอบ อำเภอสามโก้ จังหวัดอุทัยธานี โดย
แบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

**กลุ่มทำมีคช่างพื้น ตำบลดอนไร่ อำเภอเมือง
จังหวัดอุทัยธานี** ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ มีประวัติ
ความเป็นมาจาก “กลุ่มอีต้ง” ซึ่งในอดีตทำปิ่นเถื่อน ซึ่งมี
ความสอดคล้องกับข้อมูลการศึกษาของวิพุธ⁵ ได้กล่าวถึง
“ชาวบ้านหนองอีต้งเล็งเห็นว่าการทำปิ่นเถื่อนเป็นงานที่ผิด
กฎหมายและเป็นอันตรายต่อเยาวชน จึงหันมาสร้างสรรค์
ผลงานเป็นการประดิษฐ์กรรไกรตัดกิ่งมีค” ลักษณะเด่นของ
ผลิตภัณฑ์มีคคือ คุณภาพความแข็งแรงของเนื้อเหล็ก ความ
สวยงามที่เกิดจากการนำเขาสัตว์ ไม้เนื้อแข็งมาเป็นส่วน
ประกอบ การใช้งานที่เหมาะสมต่อผู้เป็นเจ้าของมีคที่แสดง
ถึงความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มคือ กริชไขว้ มีคโชว์ทรงหัว
พญานาค มีคโชว์ทรงนกเงือก ลักษณะของรูปทรงมีคมีความ
เป็นเส้นที่มีความเป็นอิสระ มีคจะมีความโดดเด่นทางด้าน
รูปทรงที่มีความเป็นเอกลักษณ์ แสดงถึงความเป็นขึ้นเดียว
ในโลกออกแบบโดย ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติสาขา
ทัศนศิลป์(จิตรกรรม)ซึ่งมีความสอดคล้องกับหลักการออกแบบ
ที่สร้างความแตกต่างของชาติพันธุ์⁶ ได้กล่าวว่า ต้องแตกต่าง
เพื่อเติบโต (Differentiation) และโดนใจ ทำให้ผู้บริโภครู้สึก
ว่าเหมาะสมกับตัวเอง เพราะความแตกต่างทำให้ผู้บริโภค
จดจำและบอกจุดเด่นได้ง่าย ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ
ออกแบบของอุดมศักดิ์⁷ ได้กล่าวว่าการมีลักษณะเฉพาะ
(Personality) การมีลักษณะเฉพาะจะมีความรู้สึกเพิ่ม
คุณภาพของงานและการออกแบบมีคของช่างพื้น

ในลักษณะที่แสดงถึงการมีขึ้นเดียวในโลกแนวคิดการสร้าง
ผลงานของกลุ่มช่างพื้นในด้านการสร้างมูลค่าโดยการทำ
ขึ้นเดียวมีส่วนในการกำหนดรูปแบบของผลิตภัณฑ์ประเภท
มีคพับ หัวเข็มขัดและมีคหัวเข็มขัด

การสร้างเอกลักษณ์โดยการสร้างความแตกต่างของ
ผลิตภัณฑ์มีคเป็น วิธีการขับเคลื่อนการพัฒนาที่มี
คุณลักษณะที่มีความเป็นเลิศ (Best Practice) ของกลุ่มทำมีค
ช่างพื้น ตำบลดอนไร่ อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี
แต่ยังมีปัจจัยในประเด็นอื่นที่ประกอบให้กลุ่มช่างพื้นมี
คุณลักษณะการสร้างผลงานที่มีความเป็นเลิศ เช่น
ประสบการณ์ทักษะ การเลือกใช้วัสดุและปัจจัยทางด้าน
ความพร้อมการเงิน อุปกรณ์เครื่องมือ สถานที่อำนวยความสะดวก
ในการปฏิบัติงานควบคู่ไปด้วย

**กลุ่มทำมีคโบราณช่างชลอ อำเภอสามโก้ จังหวัด
อุทัยธานี** ซึ่งได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษลักษณะเด่น
ของงานศิลปหัตถกรรมการทำมีคคือ กรรมวิธีการผลิตแบบ
โบราณ ซึ่งมีผู้ที่ทำมีคโดยวิธีการแบบดังกล่าวจำนวนน้อย
ในปัจจุบันลักษณะเด่นของผลิตภัณฑ์มีคคือรูปแบบ
ผลิตภัณฑ์มีความเหมาะสมต่อการใช้งานในชีวิตประจำวัน
โดยเฉพาะกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งวิมล⁸ ได้กล่าวว่า งานโลหะ
ของจังหวัดอุทัยธานีมีการผลิตของใช้จำพวกมีค จอบ ขวาน
เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน โดยวิธีแบบโบราณคือ การเผาเหล็ก
ด้วยเตาด่านแล้วนำมาตีขึ้นรูป เนื่องจากมีความเหมาะสม
ต่อการใช้งานด้านการเกษตรของจังหวัดอุทัยธานี และการ
เลือกใช้วัสดุจากเหล็กที่เหลือทิ้งในชุมชนเช่นเหล็กพานไถ
เหล็กแห่นบ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ มีคที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของ
กลุ่มคือ มีคเหน็บทรงปาดตาล (อีเหน็บ) พร้อมฝัก มีคพื้น
บ้านไทยรูปทรงดั้งเดิม ใช้งานทั่วไป ถาก ถาง ฟัน แทง สับ
หั่นและเหมาะสมต่อการพกติดตัวใช้เป็นอาวุธ จัดเป็นมีค
เอนกประสงค์เป็นที่ต้องการของผู้ใช้ในพื้นที่ชุมชน ซึ่งมี
ความสอดคล้องกับเพี้ยน⁹ ได้กล่าวถึง “อีเหน็บ ในอดีตคือ

⁵ วิพุธ วิวรรณวรรณ, 2545 หน้า 84

⁶ ชัยรัตน์ อัสวาท, 2548 หน้า 39

⁷ อุดมศักดิ์ สาริบุตร, 2549 หน้า 11

⁸ วิมล จิโรจพันธ์ และคณะ, 2551 หน้า 154

⁹ เพี้ยน พุ่มชะม่วง, 2544 หน้า 34

สิ่งที่ต้องมีติดไม้ติดมือ ติดขอบกางเกงลูกผู้ชายชาวนาข้าวไร่บ้านทุ่งเป็นส่วนมาก เพราะเราเป็นประเทศเกษตรกรรม” ซึ่งสอดคล้องกับการขับเคลื่อนของกลุ่มทำมิดโบราณช่างชลอ จะมีลักษณะเด่นคือการสร้างผลงานการทำมิดเพื่อมุ่งเน้นการใช้งานที่เหมาะสมกับกลุ่มชุมชนพื้นบ้านพื้นถิ่นแต่ยังคงยึดรูปแบบรากฐานเดิมทั้งด้านการผลิตมิดเห็นทรงต่าง ๆ ที่ยังคงอนุรักษ์หรือพัฒนาตามสภาพแวดล้อมโดยไม่เปลี่ยนแปลงมากซึ่งแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับ สถาพร¹⁰ ได้กล่าวว่า ต้นกำเนิดหรือรากฐาน (Origin) คือการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์และบูรณะเพิ่มเติม รูปแบบผลิตภัณฑ์มิดของกลุ่มทำมิดโบราณช่างชลอ อำเภอตานสัก จังหวัดอุทัยธานี โดยการยึดรากฐานเดิมเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มผู้ใช้งานทั่วไป ในพื้นถิ่น ชุมชนเพื่อใช้ประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นแนวทางที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะ

เพื่อใช้ในการขับเคลื่อนวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์

ดังนั้นการศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนด้านศิลปกรรมของกลุ่มทำมิด จังหวัดอุทัยธานีโดยกลุ่มทำมิดช่างทิน ตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี มีปัจจัยให้กลุ่มช่างทินมีคุณลักษณะการสร้างผลงานที่มีความเป็นเลิศรูปแบบผลิตภัณฑ์มิดคือ กริชโซ่ว มิดโซ่วทรงหัวพญานาค มิดโซ่วทรงนกเงือก ลักษณะของรูปทรงมิดมีความเป็นเส้นที่มีความเป็นอิสระ มิดจะมีความโดดเด่นทางด้านรูปทรงที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มทำมิดโบราณช่างชลอ อำเภอตานสัก จังหวัดอุทัยธานี คือมีลักษณะเด่นคือการสร้างผลงานการทำมิดเพื่อมุ่งเน้นการใช้งานที่เหมาะสมกับกลุ่มชุมชน พื้นบ้าน พื้นถิ่นเช่น รูปแบบผลิตภัณฑ์มิดเห็นและยังคงยึดรูปแบบรากฐานเดิมทั้งด้านการผลิตแบบเดิม

¹⁰ สถาพร คีนุญมี ณ ชุมแพ, 2550 หน้า 48

บรรณานุกรม

- จิรวัดน์ พิระสันต์. 2552. “การพัฒนาเครื่องปั้นดินเผา ภูมิปัญญาของ 3 จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง” ทูลอดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปี 2552.
- ชัยรัตน์ อัสวาท. 2548. ออกแบบให้โดนใจ. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมสนับสนุนกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
- เพ็ญ พุ่มชะมวง. 2544. ย่ำไปได้ดวงดาว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน
- สถาพร ดีบุญมี ณ ชุมแพ. 2550. ผลของเทคโนโลยีที่มีต่อการออกแบบ. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วิจิตร ศรีสุวิธานนท์ และคณะ. 2549. ภูมิปัญญาโลหกรรมพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง.
- วิพุธ วิวรรณวรรณ. 2545. จักสานบ้านเนินน้ำเย็น และงานภูมิปัญญาชาวปากน้ำโพ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- วิมล จิโรจพันธ์. 2551. มรดกทางวัฒนธรรม “ภาคกลางภาคและภาคตะวันออก”. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาวจำกัด.
- อุดมศักดิ์ สาริบุตร. 2549. เทคโนโลยีผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

² สัมภาษณ์ นายจัด เอ็มมูล อายุ 55 ปี, วันที่ 31 มกราคม 2553.

³ สัมภาษณ์ นางบุญรัก จันทร์คำ อายุ 43 ปี, วันที่ 30 มกราคม 2553.